

Motion till riksdagen

1985/86:Jo777

Karl Erik Olsson m. fl.

Naturskydd

Genetiska resurser

De genetiska resurserna är basen för mänsklighetens överlevnad. Dessa resurser, som vid klok skötsel är ständigt förnybara, förstörs nu snabbare än någon annan naturresurs.

Någon samordnad strategi för bevarande av genetiska resurser finns inte i Sverige. Det finns vissa riktlinjer uttryckta i statliga utredningar rörande genresurser hos kulturväxter, skogsträd och husdjur. Därutöver har olika myndigheter, t. ex. statens naturvårdsverk, fiskeristyrelsen, lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen, formulerat principer för bevarande av genresurser inom sina respektive områden.

En strategi för hushållning med genetiska resurser i Sverige bör beskriva dels allmänna övergripande mål, dels mål som rör grupper av organismer och enskilda sektorer såsom jordbruk, fiske etc. Strategin skall innehålla ett konkret handlingsprogram.

De resurser i form av genetisk variation som bör bevaras är:

- a) arter
- b) genetisk variation i form av olikheter mellan populationer och individer inom arter
- c) värdefulla mutationer och anlagskombinationer framställda hos växtförädlare och andra forskningsinstitutioner.

Strategin för genresursbevarande bör vara inriktad på att kartlägga och bevara den existerande genetiska variationen och inte endast hotade arter, raser och sorter.

Kulturväxter

Målsättningen är att i princip bevara äldre sorter av jordbruks- och trädgårdsgrödor och inhemska frukt- och bärsorter. Dit räknas även den genetiska variationen hos vilda arter med känt eller potentiellt ekonomiskt värde.

Av särskilt intresse är vilda vallväxter samt odlade växters vilda släktingar. Flera ogräsarter kan vara intressanta att ta in i växtförädlingen och göra till kulturväxter. Från vissa av dagens ogräs bör man i framtiden kunna hämta resistensgener med hjälp av genteknologi.

Det material som i första hand anses aktuellt att bevara är de sedan gammalt självföryngrande ortsegna bestånd av tall och gran som finns kvar. När det gäller inhemsk ädellövskog bör ursprungliga rester bevaras.

Husdjur

För avelsändamål bör genförrådet säkras hos såväl ursprungliga raser (lant-raser) som förädlade. Av vetenskapliga skäl och för kompensation av oavsiktliga genförluster i aveln behövs kontrollgrupper som representerar olika steg i avelsprogram.

Vilda växter och djur

Målsättningen är att i princip bevara alla växt- och djurarter, som ursprungligen (sedan minst hundra år) tillhört vår fauna och flora. Arterna bör bevaras i sin naturliga miljö med tillräckligt stor genetisk variation för att garantera livskraft och fortplantningsduglighet i ett långt tidsperspektiv.

Ett handlingsprogram för bevarande av genetiska resurser bör beskriva såväl genbanksverksamhet, forskningsbehov som hänsynsregler för de verksamheter som utnyttjar mark och vatten. Hänsyn till den naturliga faunan och florans måste komma in som en naturlig del i samhällsplaneringen på nationell, regional och lokal nivå.

Mikroorganismer

Mikroorganismernas effektivitet är avgörande för jord- och skogsmarkens bördighet. Mikroorganismer har alltid spelat viktiga roller inom industriproduktionen, bl. a. för framställning av livsmedel och medicin. Genom den mycket snabba utvecklingen inom t. ex. gentekniken under senare år har uppfinningar och processer som inbegriper användning av mikroorganismer fått ökad betydelse.

Särskilda genbanksåtgärder görs för att skydda väldokumenterade mikrokulturer som utvecklats och använts vid olika forskningsprojekt.

Det finns ett stort behov av kartläggning av den genetiska variationen hos mikroorganismer i skogs- och jordbruksmark och eventuella förändringar inom denna variation till följd av miljöförändringar.

Det bör understrykas att en strategi för bevarande av genetiska resurser bör innefatta mikroorganismer.

En strategi för bevarande av genetiska resurser bör således snarast utvecklas. Den skall beskriva mål för olika organismgrupper och ett handlingsprogram för forskning och praktiska åtgärder.

Skydd för Antarktis

Antarktis spelar en avgörande roll i jordens ekologiska system, bl. a. genom den betydelse som Antarktis har för det globala klimatet och cirkulationen i

oceanerna. Förändringar på och kring Antarktis kan därmed komma att påverka förhållandena även på mycket långa avstånd från Antarktis.

Antarktis miljö är mycket känslig. Jordarna är tunna och enkelt uppbyggda, vegetationen mycket sparsam och de få sjöar som finns är känsliga för påverkan och återhämtar sig endast långsamt från mänskliga ingrepp.

Trots omfattande forskningsinsatser under snart 100 år är kunskaperna om den antarktiska miljön och dess ekosystem, såväl de terrestra som de marina, helt otillräckliga.

Antarktis kan med fog sägas vara det enda större område på jorden som ännu inte utsatts för mänskliga ingrepp i någon större omfattning. Områdets betydelse som referensområde för forskningen är därför ovärderligt och kan förväntas öka efter hand som övriga delar av jorden utsätts för ett alltmer ökande tryck från en växande befolkning.

Genom de förhandlingar som pågått under flera år om ett avtal om mineralutvinning på Antarktis eller på havsbottnarna utanför kontinenten, har frågan om ett totalskydd av området mot sådan exploatering blivit högaktuell. En sådan utvinning skulle innebära allvarliga störningar, dels från den normala driften, dels stora risker för utsläpp genom olyckor t. ex. med stora tankbåtar i svåra isförhållanden eller genom en utblåsning från en oljekälla på havsbotten.

Sverige bör ta internationella initiativ genom UNEP för att få Antarktis förklarad som internationell nationalpark — öppen för alla länder för fredlig samverkan och fri forskning utan kommersiell exploatering.

Mark för naturvård

I skogsvårdslagen understryks behovet av att skogsbruket tar naturvårdshänsyn. Det är viktigt att så sker. Men såväl bristande kunskap som allt tyngre maskiner i skogsbruket leder till onödiga skador och bristande naturvårdshänsyn.

Även om hänsynen till naturvården i det normala skogsbruket blir aldrig så stora, är det nödvändigt att tillskapa ett nät av större och mindre reservat, som är helt undantagna från skogsbruk. Reservaten skall ha sådan omfattning, representativitet och spridning att de kan tjäna som referensområden för forskning och erbjuda överlevnadsmöjligheter för de växter och djur som missgynnas av modernt rationellt skogsbruk.

Merparten av domänreservaten avsattes under 1940- och 1950-talen samt i början av 1960-talet. Efter 1967 har mycket få domänreservat bildats. Ett betydande antal omistliga naturvårdsobjekt i form av ännu oskyddade urskogar och andra värdefulla skogar ligger på domänverkets mark. Vi anser att domänverket måste medverka till det av naturvården eftersträfvade reservatnätet genom att dels inta en mer positiv hållning till naturreservat på egen mark, dels vid behov bidra med ersättningsmark när staten avsätter reservat på privat ägd mark.

Som tidigare framhållits äger staten redan huvuddelen av de marker som ansetts skyddsvärda. Att anslå medel över statsbudgeten för överföring av mark från domänverket till naturvårdsverket ter sig inte meningsfullt. En naturlig och riktig väg för den stora och samlade överföring det här är fråga

om bör i stället vara att domänverkets stamkapital nedskrivs med värdet av de skogar som överförs till naturreservat. Vi anser att 10 milj. kr. överförs från domänfonden till anslaget "Mark för naturvård".

Detta förhållande, att naturvårdens skötsel i stort är så beroende av arbetsmarknadspolitiska insatser, är olyckligt. Vi anser därför att regeringen i stället bör pröva möjligheten att skriva avtal med markägaren i större utsträckning. Det skulle både vara till gagn för naturvården och för de som är markägare.

Fjällskogar

Natur- och urskogarna längs den svenska fjällkedjan hör till de sista av människan orörda eller nästan orörda barrskogsekosystemen. Till sin ytvidd saknar de motsvarighet i Europa utanför Sovjetunionen. Endast inom Nordamerika och Sovjetunionen finns större orörda barrskogsarealer.

Den svenska fjällnära naturskogen sträcker sig i nästan obruten följd längs hela den 100 mil långa fjällkedjan. Den bildar tillsammans med myr, sjö, fjällbjörkskog och kalfjäll en enastående naturlig biotopmosaik. Förutsättningarna för en mångsidig komplett fauna och ett naturligt fungerande ekosystem är därför mycket goda.

Kunskapen om den fjällnära barrskogen är relativt begränsad. Från naturvårdssynpunkt har den fjällnära barrskogen sitt stora värde främst på grund av den långa kontinuiteten. Stora sammanhängande arealer har kunnat utvecklas naturligt under relativ ostördhet.

Mänsklig påverkan har givetvis förekommit, men stora, för ekosystemen omvälvande ingrepp, har inte skett. Här finns för Västeuropa unikt stora opåverkade bestånd med skog i alla åldrar. Vissa träd är 400—500 år, ja t. o. m. upp till 700 år. Detta har i sin tur medfört att växter och djur, som kräver ostörda ekosystem under mycket lång tid, har kunnat leva kvar. Särskilt krävande är kryptogamer och insekter. Forskare uppskattar att artantalet kan minska med upp till 75 % vid överföring av gammal naturskog till rationellt skött kulturskog. Vissa av dessa arter står i dag på gränsen till utrotning. Även den högre faunan drabbas hårt, t. ex. störningskänsliga rovfågelarter, av vilka en del dessutom kräver särskilt gamla och grova träd för sin häckning.

Dessa gamla lavbärande skogar har också mycket stor betydelse för rennäringen, främst under perioder med hård skare, så renarna inte kommer åt marklavarna. Denna tid på året utgör flaskhalsen för rennäringen. Ju flera av dessa lavbärande skogar som avverkas, desto sämre blir möjligheterna för renarna att klara sig under vintern.

För renskötseln gäller att den i dag och för framtiden måste bygga på vad markerna naturligen avkastar. För att detta skall vara möjligt, krävs att det finns marker för det för de samiska näringarna. Redan i dag finns i turistnäringen 1/3 av antalet årssysselsatta inom jord- och skogsbruket i de fyra fjällkommunerna. Skogen utgör Sveriges största tillgång för turismen och de fjällnära skogarna tillhör den sista vildmarken i Europa. Dess turistvärde hänger intimt samman med en livskraftig samekultur och rennäring.

Vi finner ett värde i att riksdagen år 1984 kunde dra upp vissa riktlinjer för utnyttjande av de fjällnära skogarna. Vi anser att riksdagen bör gå vidare för att säkerställa att fjällskogarna bevaras.

Givetvis är det angeläget att vi så snabbt som möjligt får klarhet i fråga om hur de olika markanvändningsanspråken på bästa sätt skall kunna tillgodoses genom den pågående markanvändningsplaneringen.

I detta sammanhang finns ingen anledning att bestrida att varje form av restriktioner när det gäller skogsbruket givetvis kan medföra problem när det gäller sysselsättningen inom området. I och för sig är det emellertid inte nödvändigt att ett återhållsamt skogsbruk av det slag utskottet förordad behöver orsaka en minskad sysselsättning. Ett visst bortfall av avverkningsåtgärder kan sålunda kompenseras genom ökade insatser ifråga om skogsvårdsåtgärder.

En tillämpning av sådana mer småskaliga skogsbruksmetoder måste vara grundläggande i fjällskogsområdet.

Vidare bör utredas hur en naturvårdsgräns på biologiska grunder kan upprättas. Ovanför denna bör inget storskaligt skogsbruk bedrivas. Inrättandet av en sådan gräns kräver en noggrann utredning och begränsning av avverkning ovanför gamla skogsodlingsgränsen bör gälla i väntan på utredningens färdigställande.

Medel från bidraget för byggande av skogsbilvägar har använts för vägar också ovanför skogsodlingsgränsen. I själva verket har det varit avgörande för att göra det lönsamt för storskogsbruket att avverka i dessa områden. Vi anser att riksdagen bör besluta att detta anslag inte får användas för vägar ovan skogsodlingsgränsen. Vi föreslår också att anslaget minskas med 5 milj. kr.

Vi vill också erinra om att vi i annat sammanhang föreslagit riksdagen förslag om avskaffande av skogsvårdsavgiften.

Skydd för nationalälvar

Den fortsatta utbyggnaden av vattenkraften måste vara försiktig och miljöanpassad. Gällande riktlinjer för den fysiska riksplaneringen måste ligga fast. De fyra outbyggda norrlandsälvarnas framtid diskuteras ofta trots riksdagsuttalanden. Från centerns sida har vi vid upprepade tillfällen i riksdagen deklarerat att dessa älvar måste skyddas från exploatering för vattenkraft. Vi anser nu att det finns skäl pröva hur en förstärkning av skyddet kan göras. Vi anser att riksdagen bör besluta att undanta de fyra outbyggda norrlandsälvarna från framtida exploatering genom att riksdagen förklarar dessa som nationalälvar.

Utbildningen

Den långsiktiga hushållningen med naturresurserna och hoten från de många föreningarna i vår omgivning är frågor som angår alla människor. En nödvändig förutsättning för att samhället skall kunna utvecklas på en hållbar ekologisk grund och för att människor även på lång sikt skall kunna

kunna garanteras en rimlig livskvalitet är därför att alla medborgare har goda insikter om natur och naturresurshushållning samt om natur- och miljövård. Sådana insikter måste bygga både på kunskapsinläring och på en verklig känsla för naturen, förvärvad under riktiga kontakter med naturen ända från barndomen.

Utbildning är ett av de viktigaste medlen för att åstadkomma en bättre hushållning i framtiden. Det är därför angeläget att en strategi tas fram för att förbättra och intensiviera utbildning i miljövård. När det gäller den högre utbildningen och forskningen vill vi understryka behovet av en utökad grundforskning. Bland de mest angelägna reformerna på kort sikt är miljövårdsutbildningen i civilingenjörsutbildningen, och då helst genom integration av miljövårdsaspekter i hela utbildningen. En integration av dessa frågor på de ekonomiska och administrativa utbildningslinjerna är också viktiga. Det är nödvändigt att också lärarutbildningen förstärks med grundkunskaper i ekologi.

Vi beklagar att den socialdemokratiska regeringen lade ned arbetsgruppen för miljövårdsutbildning. Med sin breda sammansättning var den ett värdefullt forum för konkreta förslag. Vi anser att regeringen nu bör presentera åtgärder för förbättring av utbildning i naturresurshushållning och miljövård.

Hemställen

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer vi

1. att riksdagen begär att regeringen utarbetar en strategi för bevarande av genetiska resurser i enlighet med motionen,

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om initiativ för att få Antarktis förklarad som internationell nationalpark,

[3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om principen att domänverkaets stamkapital bör nedskrivas motsvarande värdet av de skogar som överförs till naturreservat,¹⁾

4. att riksdagen beslutar överföra 10 milj. kr. från domänfonden till anslaget Mark för naturvård för budgetåret 1986/87,

5. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en utredning om en naturvårdsgräns för fjällskogar,

6. att riksdagen uttalar att medel från anslaget Byggande av skogsbilvägar ej skall användas till vägar inom den nuvarande skogsodlingsgränsen,

7. att riksdagen i övrigt ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fjällnära skogar,

[8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om skydd för de fyra outbyggda Norrlandsälvarna,²⁾

¹⁾1985/86:N310,

²⁾1985/86:Bo513.

9. att riksdagen begär att regeringen skall återkomma med förslag om förbättrad utbildning i naturresurshushållning och miljövard i enlighet med vad som anförts i motionen.

Mot. 1985/86
Jo777

Stockholm den 24 januari 1986

Karl-Erik Olsson (c)

Lennart Brunander (c)

Bertil Jonasson (c)

Kerstin Göthberg (c)

